

Docent- professionalisering in het mbo

UNIEKE SITUATIE BIEDT RIJKE LEERCONTEXT!?

JULIA M. CAMERON - PEREIS

Je zou verwachten dat de professionalisering van docenten het afgelopen coronajaar op een laag pitje stond. Maar uit onderzoek van het practoraat Docentprofessionalisering blijkt dat de unieke situatie van de coronacrisis een rijke leercontext bood voor docenten in het mbo. In dit artikel gaan we in op welke informele en formele professionaliseringsactiviteiten docenten hebben ondernomen die hen hielpen bij het vormgeven en uitvoeren van online en offline onderwijs. Daarnaast presenteren we een tool om de dialoog over docentprofessionalisering binnen het team te verbeteren. **MONIQUE HANEKAMP, MARJANNE HAGEDOORN EN PATRICIA BROUWER**

Sinds de invoering van de maatregelen om de verspreiding van COVID-19 te beperken, hebben docenten zich volledig aangepast aan een 'nieuwe' situatie. De plotselinge noodzaak om het onderwijs digitaal en op afstand vorm te geven, uit te voeren en te beoordelen, deed een collectief beroep op de wendbaarheid van docenten en teams. Professionalisering is hiervoor een cruciale voorwaarde.

DOCENTPROFESSIONALISERING IN HET MBO

Bij docentprofessionalisering gaat het in brede zin over het proces waarin docenten activiteiten ondernemen, binnen en buiten de school, individueel en samen, die bijdragen aan verbetering en verdieping van het handelen (Vermeulen, 2016). Het kan daarbij gaan om bijvoorbeeld het vergroten van kennis en vaardigheden, het versterken en verrijken van expertise en/of het veranderen van opvattingen en overtuigingen. Professionalisering van docenten is vaak ingebed in het dagelijks werk en heeft een sterke sociale component. Professionaliseringsactiviteiten van docenten zijn te typeren als formeel of informeel. Formele professionalisering betreft expliciet ontworpen, doelgerichte en geplande vormen van leren, zoals trainingen of workshops. Informele professionalisering

betreft ongeplande, spontane of onbewuste vormen van leren die plaatsvinden binnen de dagelijkse werkcontext, zoals samenwerken met collega's of een nieuwsbrief lezen.

FORMELE EN INFORMELE PROFESSIONALISERINGSVORMEN

Uit het onderzoek van practoraat Docentprofessionalisering blijkt dat docenten een breed en rijk palet van formele en informele vormen van professionalisering hebben ondernomen in de coronatijd.

RUIM DRIEKWART
(79%) VAN DE
PROFESSIONALISERINGS-
ACTIVITEITEN IS
INFORMEEL

Van de professionaliseringsactiviteiten die docenten ondernemen, kan ruim driekwart (79%) van de activiteiten als informeel worden getypeerd. Docenten ondernamen vijf vormen van informele professionalisering (gebaseerd Kyndt e.a., 2016).

- De eerste vorm is het interacteren en samenwerken met anderen (online), zoals contact met collega's, »

teambijeenkomsten, individuele informele gesprekken met studenten/leerlingen (en ouders), contact met leidinggevende en participeren op online platforms.

DOCENTEN ZIJN VAARDIGER GEWORDEN IN HET VORMGEVEN VAN ONDERWIJS OP AFSTAND

- De tweede vorm betreft (online) onderwijsactiviteiten, zoals het digitaal inrichten en vormgeven van onderwijs, online lessen uitvoeren, online begeleiden, online toetsen en examineren.
- Informatiebronnen raadplegen is de derde vorm van professionalisering. Voorbeelden zijn informatie opzoeken en lezen, filmpjes bekijken, nieuwsbrieven lezen, LinkedIn volgen, vanuit een gerichte vraag onderzoek doen, collega's en experts gericht bevragen.
- De vierde vorm is experimenteren en vernieuwen. Docenten noemen als voorbeeld het experimenteren met online tools en digitaal innoveren binnen het team.
- Tot slot is reflecteren en evalueren de vijfde vorm van informele professionalisering. Het gaat dan om reflecteren op de les samen met

studenten en meekijken met een collega tijdens de online les. Naast informele vormen van professionalisering ondernamen docenten ook vormen van formele professionalisering (typering gebaseerd Akiba & Liang, 2016): online webinars, workshops en studiedagen.

UITKOMSTEN VAN PROFESSIONALISERING

Uit onderzoek van Hagedoorn en Hanekamp (2020) blijkt ook op welke gebieden deelnemende docenten zich hebben ontwikkeld middels formele en informele professionaliseringsactiviteiten. Docenten geven aan zich met name ontwikkeld te hebben in het vormgeven van onderwijs op afstand, het online samenwerken en zij zijn digitaal vaardiger geworden. Over het vormgeven van afstandsonderwijs gaf een docent aan: 'Samen met meerdere collega's gingen we kijken naar de mogelijkheden voor het inrichten van een online les. Voorafgaand aan dit gesprek heb ik gesproken met collega's uit hetzelfde vakgebied, maar ook met collega's vanuit andere lessen om zo de verschillende mogelijkheden langs te gaan en mijn les goed te laten aansluiten bij de behoefte van de student.' Over de ontwikkeling van online samenwerken vertelt een docent: 'Om goed contact te houden met de collega's uit het team, was er zeker wekelijks contact met de docenten. De ervaringen van elkaar kon ik zo ook delen met andere collega's, naast wat we

bespraken in de online teamvergaderingen.' Over digitaal vaardiger worden geeft een docent aan: 'Bengelijk gestart met het bijwonen van de webinars met als doel mijzelf wegwijs te maken in het werken met MS Teams.'

GESPREKSTOOL ALS KATALYSATOR VOOR DIALOOG

Een belangrijke katalysator voor verdere ontwikkeling van docenten en teams is het voeren van de dialoog over docentprofessionalisering binnen het team. Om bij het voeren van de dialoog over docentprofessionalisering te ondersteunen is de gespreksTOOL (Hagedoorn & Hanekamp, 2020) ontwikkeld die uitdaagt om in een onderwijskundig gesprek de opbrengsten uit onderzoek te bespreken, te verbinden aan de ontwikkelingen binnen het eigen team en uit te dagen tot activiteiten die bijdragen aan docentprofessionalisering en verbetering van de onderwijspraktijk.

De gespreksTOOL bestaat uit twee gespreksonderwerpen met elk een drietal thema's. Het eerste onderwerp is toekomstgerichte docentprofessionalisering binnen het team, het tweede onderwerp is verbetering van de eigentijdse onderwijspraktijk binnen de opleiding. Per thema zijn prikkelende vragen opgenomen.

- De eerste stap bestaat uit het lezen van één of meerdere specifieke delen uit het onderzoek die de dialoog stimuleren.

Lezen

Nieuwsgierig

Energie

Individueel
inzicht

Collectief
inzicht

Betekenis
geven

In beweging
brengen

- De tweede stap zet aan tot het expliciteren welke elementen uit de bronnen de nieuwsgierigheid stimuleren: Wat valt jou op? Wat is herkenbaar? Wat maakt je nieuwsgierig?
- De derde stap richt zich op energie: Wat spreekt je aan in de resultaten? Waar krijg je energie van? Waarom?
- In de vierde en vijfde stap worden eerst individueel en vervolgens collectief inzichten opgehaald. Bijvoorbeeld: Welke professionaliseringsactiviteiten spreken jou aan? Waarom? Wat is een belangrijke actor in jouw leren? Wat draagt bij aan jouw leren? Wat is de stimulans die jou aanzet tot leren als docent?

EEN BELANGRIJKE KATALYSATOR IS DE DIALOOG OVER DOCENT- PROFESSIONALISERING BINNEN HET TEAM

- De zesde stap staat in het licht van betekenis geven aan de inzichten die in de vorige stappen zijn opgehaald. In deze stap kunnen opvallende uitkomsten worden uitgelicht. Bijvoorbeeld: Wat is de opbrengst van de collectieve en individuele inzichten uit stap vier en vijf? Wat valt op? Welke betekenis geef je aan deze inzichten?
- In de zevende en laatste stap staan concrete afspraken of acties centraal die bijdragen aan individuele en teamontwikkeling en ruimte en tijd voor de continue dialoog binnen het team over docent-professionalisering. Bijvoorbeeld:

Wat neem je als team mee in het vormgeven, uitvoeren en evalueren van professionalisering in de toekomst? Wat betekent dit voor de docent, teamleider, team, school? Hoe monitor je de doorwerking en ontwikkeling van professionalisering in de toekomst binnen het team? Hoe krijgt het vorm in het individuele leerplan en het teamplan? Waar wil je blijvend aandacht voor houden?

AANBEVELINGEN

Vanuit de resultaten van voorliggend onderzoek komen we tot drie aanbevelingen:

- Richt professionalisering van onderwijsprofessionals niet alleen op het vormgeven en uitvoeren van formele (online) leeractiviteiten, maar benut en faciliteer het ontlocken van informeel leren. Onderzoek en benut het brede palet aan informele leersituaties.
- Betrek docenten en hun expertise meer bij het vormgeven en uitvoeren van professionalisering van collega's binnen (en buiten) de organisatie.
- Zorg voor maatwerk in professionalisering. Iedere docent leert in andere leeractiviteiten. Van belang is dat de docenten en hun leidinggevende inzicht heeft in de wijze waarop de docent leert, wat er geleerd wordt, de doorwerking van het geleerde en waarom geleerd wordt. ■

• MONIQUE HANEKAMP (MHANEKAMP@LANDSTEDEGROEP.NL) IS DOCENT-

ONDERZOEKER PRACTORAAT DOCENT-PROFESSIONALISERING EN BELEIDSMEDEWERKER BIJ LANDSTEDE GROEP.

• MARIJANNE HAGEDOORN (MHAGEDOORN@LANDSTEDEGROEP.NL) IS PRACTOR DOCENT-

PROFESSIONALISERING BIJ LANDSTEDE GROEP EN PHD ONDERZOEKER AAN DE OPEN UNIVERSITEIT.

Hagedoorn en Hanekamp (2020) onderzochten gedurende de eerste lockdown (april-juni) in 2020 professionaliseringsactiviteiten van docenten van Landstede Groep. Middels online learner reports (Hagedoorn, Heusdens & de Bruijn, 2018) zijn 142 professionaliseringsactiviteiten in kaart gebracht en geanalyseerd. Het volledige onderzoeksrapport en de gespreksTOOL is te vinden op: landstedegroep.nl/practoraten.

'Het toepassen van de TOOL heeft ervoor gezorgd dat ik kennis heb opgedaan van het onderzoek, dat ik daarover mijn eigen mening heb gevormd en dat ik deze mening met andere gedeeld heb waarbij anderen ook hun mening en visie deelden. De TOOL lijkt daarmee op de werkvorm: denken-delen-uitwisselen. Een mooi middel!' (mbo-docent, Landstede Groep).

Practoraat Docentprofessionalisering van Landstede Groep werkt samen met lectoraat Beroepsonderwijs van Hogeschool Utrecht aan het versterken van de kennisinfrastructuur in het mbo, het vergroten en benutten van beide netwerken en het ontwikkelen en benutten van de gezamenlijke kennis en expertise van practoraat en lectoraat. Voor meer achtergrond en informatie over practoraat Docentprofessionalisering kijk op landstedegroep.nl/practoraten

Voor meer achtergrond en informatie over lectoraat Beroepsonderwijs kijk op hu.nl/onderzoek/beroepsonderwijs

- PATRICIA BROUWER (PATRICIA.BROUWER@HU.NL) WERKT ALS SENIORONDERZOEKER BIJ LECTORAAT BEROEPSONDERWIJS EN WERKEN IN ONDERWIJS VAN DE HOGESCHOOL UTRECHT.